

HÜSEYİN b. ALİ, Sâhibü Fah (الحسين بن علي، صاحب فخ)

Ebû Abdillâh Sâhibü Fah
Hüseyn b. Ali b. Hasan b. Hasan
b. Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib
(ö. 169/786)

Abbâsî Halifesi
Hâdî-İlêhak zamanında
Medine'de isyan eden
ve Fah'ta öldürülen
Ali evlâdından biri.

Baba ve anne tarafından Hz. Hasan soyuna mensuptur. "Âbid" ve "Hayr" lakaplarıyla tanınan babası Ali b. Hasan ile, Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr zamanında (754-775) isyan eden Muhammed en-Nefsüzzekiyye'nin kız kardeşi olan annesi Zeyneb bint Abdullah zühd ve takvâ ehli, fakat mâruz kaldıkları kötü muamelelerden dolayı Abbâsîler'e karşı nefret dolu kimselerdi. Bundan dolayı Hüseyn de kin ve intikam duyguları içinde yetişti.

Hüseyn, bu olumsuz duygularına rağmen Mehdî-Billâh ile (775-785) oldukça iyi münasebetler kurmuştu; cömertliğinden dolayı malî sıkıntıya düştüğünde ihtiyaçlarını halifenin giderdiği bilinmektedir. Mehdî-Billâh'ın ölümünden sonra yerine geçen Hâdî ile Ali evlâdi arasındaki ilk sürtüşme, Ali b. Hüseyn b. Ali Zeynelâbidîn'in Mehdî'nin dul eşlerinden Rukiyye ile evlenmesi üzerine ortaya çıktı. Bu evlenmeye muhalefet eden Hâdî, kendisine karşı direnen Ali b. Hüseyn'i 500 değnekle cezalandırınca aralarındaki husumet şiddetlendi. Bu sırada Medine Valisi İshak b. İsâ, yeni halifenin uygulayacağı siyasetin Medine'de kargaşaya yol açacağı endişesine kapılarak görevinden istifa etmek maksadıyla Irak'a Abbâsî sarayına gitti; giderken de yerine Ömer b. Abdülazîz b. Abdullah b. Ömer b. Hat-tâb'ı vekil bıraktı. Ömer, hac amacıyla gelen Ebû Tâlib soyundan yetmiş kadar Şii ile yine dışarıdan gelen bazı kimselerin Hüseyn'in evinde toplantılar yaptığını öğrenince bunu yasakladığı gibi bu kişilerin şehirdeki akrabalarından birer kefil göstermelerini, her gün mescidde yapılacak yoklamada hazır bulunmalarını ve Medine'den ayrılmamalarını istedi. Bu arada, içlerinde Muhammed en-Nefsüzzekiyye'nin oğlu Ebû'z-Zift Hasan'ın da bulunduğu üç kişinin şarap içerken yakalanması ve bunların farklı bir had cezasına çarptırılmalarının yanı sıra sokaklarda sırtları açık bir şekilde dolaştırılıp teşhir edilme-leri durumu iyice gerginleştirdi. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî ile İbnü't-Tıktakâ buna dair

rivayetlerin tamamen uydurma olduğunu ileri sürmektedirler (*Maqâtilü't-tâlibiyyin*, s. 444 vd.; *el-Fahrî*, s. 190-191). Bu olayın ardından bir cuma günü yapılan yoklamada Ebû'z-Zift Hasan'ın bulunmadığı görülünce Ömer b. Abdülazîz kefilleri olan Hüseyn ile Yahyâ b. Abdullah'a onu bulup getirmelerini, aksi takdirde kendilerini hapse atacağını söyledi. Ancak onlar buna yanaşmadılar ve Ömer'i tahkir ve tehdit ettiler.

Muhtemelen 13 Zilkade 169 (17 Mayıs 786) tarihinde Ali evlâdından yirmi altı, hac için gelen Şiîler'den on kişiyle bir kısım mevâlî toplanarak mescidi ele geçirdiler ve müezzine zorla sabah ezanını "hayye alâ hayri'l-amel" değişikliğiyle okuttular. Bunu işiten Ömer b. Abdülazîz bir isyanın patlak vermekte olduğunu anlayarak kaçıp saklandı. Hüseyn beyazlar giyinmiş olarak namazı kıldırdıktan sonra bir konuşma yaptı ve isyancılardan biat aldı. Şiî yazarlardan Ebû'l-Ferec el-İsfahânî ve Muhsin el-Emin'e göre onun bu biat talebi imâmet veya hilâfet iddiası için değil sadece halkı Allah'ın kitabına ve resulünün sünnetine itaat ile Ehl-i beyt'in rızasına davet amacına yöneliktir. Bunun aksini düşünen Taberî ise Hüseyn'in, halifelerin ve hilâfet vârislerinin geleneğine uyarak Murtazâ lakabını da benimseydiğini söylemektedir (*Târîh*, III, 554). Ancak Hüseyn'in kendi ailesinden Hasan b. Ca'fer ile İmâmîyye Şiâsi'nin yedinci imam saydığı Mûsâ el-Kâzım başta olmak üzere birçok Şiî ileri geleni onu desteklemedi. Mescidin işgal edildiğini öğrenen Medineliler korkularından evlerine kapandılar. Bu arada Savâfî'den gelen 200 kadar asker ve Abbâsî taraftarı bazı gönüllüler mescidi kurtarmak için teşebbüste bulundularsa da iki gün süren çarpışmalara rağmen bir sonuç alamadan dağıldılar. Bunun üzerine isyancılar, beytül mâle baskın yaparak orada bulunan 70.000 dinarı ele geçirip yiyecek ve içecek temin ettiler. Mescidin işgalinden on gün kadar sonra muhtemelen 24 Zilkade'de (28 Mayıs) Hüseyn hac için Mekke'ye doğru yola çıktı ve yolda kendisine katılanlarla beraber mevcudu 300 kişiyi bulan silahlı bir kuvvetle bugün Şühedâ diye anılan Fah vadisine ulaştı.

Halife Hâdî, o sırada hac için Mekke'de bulunan babasının amcası Abbas b. Muhammed ile diğer hânedan mensuplarına bütün kuvvetlerini toplayarak Hüseyn'e karşı yürümelerini emretti. Abbas b. Muhammed kumandasındaki siyahlar giyinmiş Abbâsî güçleri (müsevide), Hüse-

yn'in beyazlara bürünmüş kuvvetleriyle (mübeyyiza) Fah'ta karşı karşıya geldiler. Terviye günü Hüseyn'e eman teklif edilirse de o bunu istemedi ve çarpışmasını sürdürdü (8 Zilhicce 169/11 Haziran 786). O gün öldürülen 100'den fazla Şiî'nin cesedi üç gün açıkta kalıp vahşi hayvanlar tarafından parçalandıktan sonra Fah'ta gömüldü. İsyancılarından bazıları hacıların arasına karışarak hayatlarını kurtardılar. Kurtulanlardan Hüseyn'in dayısı İdrîs b. Abdullah Mağrib'e kaçmış ve orada İdrîsîler hânedanını kurmuştur. "Yevmü Fah" diye anılan bu olaydan sonra "Sâhibü Fah" lakabıyla meşhur olan Hüseyn'in kesik başı önce Halife Hâdî'ye götürüldü; daha sonra da bölgedeki Şiîler'e gözdağı vermek için Horasan'a gönderildi. Hüseyn'in öldürüldüğü haberi Medine'ye ulaşınca Ömer b. Abdülazîz saklandığı yerden çıkarak Hz. Ali soyundan gelenlerle Hüseyn'i destekleyen bazı kimselerin evlerini ateşe verdi ve mallarına el koydu.

Yevmü Fah Şiîler tarafından Kerbelâ Vak'ası'ndan sonra en dehşet verici ve elim hadise olarak kabul edilir ve o gün yas tutulur. Ayrıca Şiîler, Hz. Peygamber'in bir gün Fah mevkiinden geçerken ileride Ehl-i beyt'inden orada öldürülecekler için cenaze namazı kıldırıldığını ve Ceb-râil'in onların ecrinin iki şehid ecri kadar olacağını bildirdiğini ileri sürerler (bk. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, s. 436); ancak Sünnî hadis külliyyatında bu hususta herhangi bir bilgi yoktur.

Hüseyn b. Ali cesur ve cömert bir kişiydi; Mehdî-Billâh'ın kendisine verdiği 40.000 dinarı Bağdat ve Kûfe'de halka dağıttığı rivayet edilmektedir (İbnü't-Tıktakâ, s. 191).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 37; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 186; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 404-405; Taberî, *Târîh* (de Goeje), III, 551-568; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 326-327; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Maqâtilü't-tâlibiyyin* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), s. 403, 431-432, 435-459, 483, 492, 527; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 237-238; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VI, 90-93; İbnü't-Tıktakâ, *el-Fahrî*, s. 190-191; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 157-159; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 264-265; L. Veccia Vaglieri, "Divagazioni su due rivolte alidi", *A Francesco Gabrieli, Studi orientalistici offerti nel sessantesimo compleanno dai suoi colleghi e discepoli*, Roma 1964, s. 315-316, 320-322, 341-350; a.mlf., "al-Ḥusayn b. 'Alî, Şâhib Fakḥkh", *EP* (İng.), III, 615-617; Semire Muhtâr el-Leysi, *Cihâdü's-Si'a fi'l-'aşri'l-'Abbâsiyyi'l-üvev*, Beyrut 1398/1978, s. 258-276; A'yânü's-Si'a, VI, 97-101; Sabatino Moscati, "Le califat d'al-Hâdî", *SO*, XIII/4 (1946), s. 9-14.

